

Уважаеми госпожи и господа,

Позволете ми най-напред да благодаря на посланика на Република Южна Африка за тази чудесна инициатива и за много любезните думи, които тя отправи към мен. Моята благодарност е и към проф. Илчев, ректор на Софийския университет, на всички вас, уважаеми дами и господа, Ваши превъзходителства, посланици акредитирани в България и към преподавателите и студентите, всички вие, които сте тук.

Тъй като вчера се върнах от Париж, където участвах в Похода на солидарността в памет на загиналите в кървавия атентат и последвалата ги вълна от жестокост в сърцето на Париж, бих искала отново да изразя своето дълбоко възмущение от станалото и своята солидарност. Заедно с почти 60 правителствени държавни ръководители от различни страни и милионите френски граждани, които излязоха на улиците в Париж и в цяла Франция, и навсякъде по света, за да отхвърлят едно такова посегателство върху свободата на словото и да кажат „не” на страха, а да кажат „да” на свободата на словото, на човешкото достойнство и на правата на човека. Аз го казвам с голямата отговорност на ЮНЕСКО, организацията, която ръководя от пет години и която е организацията в рамките на ООН, пряко ангажирана със защитата на свободата на словото, независимостта на медиите и безопасността на журналистите. Затова всъщност аз се присъединих, както и много от постоянните представители в организацията, много от моите сътрудници и колеги в ЮНЕСКО, за да изразим тази наша солидарност.

Позволете ми отново г-жо посланик, г-н ректор, да кажа, че едва ли има по-подходящо място от Софийския университет, най-старото и най-престижно учебно заведение в България, което олицетворява многовековната българска културна, просветна и духовна традиция, за да почетем човека и бореца за свобода и равенство Нелсън Мандела, който приживе още каза: „Образованието е най-мощното оръжие, което може да използвате, за да промените света”. Трябва да бъдем последователни в борбата за образование на всички хора, независимо от техния цвят на кожата, пол, религиозна принадлежност и други различия. И всъщност този цитат аз го казвам не за пръв път в Аулата на СУ, а съм го казвала много пъти, тогава когато ЮНЕСКО е убеждавало в света правителства за това, че образованието наистина е най-добрата инвестиция в бъдещето на всяко едно общество, на всяка една държава.

И разбира се, с тази лекция тук, аз мисля, че ние не просто отбелязваме годишнината от смъртта на един от най-изявените световни политици на ХХ век, но и борец за свобода, борец за равноправие, борец за човешко

достоинство, който в най-голяма степен е превърнал историята на Южна Африка в един от символите на - бих казала, копнежа на милиони хора по света към човешко достоинство. Както сам Мандела казва: „Трудностите пречупват някои хора и изграждат други. Успява този, който е въоръжен с надеждата, че накрая винаги ще бъде победител”. И това, което за нас в ЮНЕСКО е изключително важно, е неговият девиз: „За да бъдеш свободен, не е достатъчно да свалиш нечии окови, а да уважаваш и да приемаш свободата на другите”. Нелсън Мандела зовеше за помирение при прехода на тривековната власт на бялото малцинство към многорасова демокрация, на това, което наричаше „нация в цветовете на дъгата” и самият той се превърна в символ на борбата срещу режима на апартейда за равенство, демокрация и на съпротивата на милиони хора, не само в Африка, но и по света.

Нелсън Мандела промени много повече от съдбата на собствената си страна. Чрез борбата за свобода и достоинство той допринесе за развитието на правата на човека по цял свят и за равенството между жените и мъжете. Той избра трудния път на диалога и взаимното разбирателство, за да сложи край на най-омразната форма на сегрегация, и в крайна сметка да доведе Южна Африка до най-трудното – до помирението. Последователните му усилия за мирно разрешаване на други конфликти в страната и извън нея му донесоха Нобеловата награда за мир през 1993 г. За нас, за ЮНЕСКО, е огромна чест, че Нелсън Мандела беше посланик на добра воля на ЮНЕСКО. Той разпространяваше и защитаваше страстно идеите на организацията за сътрудничеството в областта на образованието, науката, културата, комуникацията, информацията, той разбираше значението на тези толкова важни духовни сфери в развитието на всяко общество, за укрепване на справедливостта, на толерантността, на човешкото достоинство. И мисля, че това не е странно. Тази дълбока връзка между ЮНЕСКО и Нелсън Мандела не е случайна. Още през 1970 г. ЮНЕСКО е първата организация в рамките на ООН, която осъществява контакт с освободителните движения, признати от Организацията за африканско единство и ги подкрепя чрез обучение на учители, осигуряване на оборудване на училища и на лагери за бежанци, водени от убеждението, че образованието носи надежда и промяна. Нелсън Мандела се появи в ЮНЕСКО за първи път публично с Фредерик де Клерк, за да получат заедно наградата на ЮНЕСКО за мир Феликс Уфье-Боани, за приноса им за мира и стабилността. Нелсън Мандела обогати нравственото и културно наследство на цялото човечество.

За ЮНЕСКО е чест да съхранява в регистъра си паметта на света. Архивите на съдебния процес Ривония срещу него през 1964 г., когато той е осъден на доживотен затвор. Четиричасовата му защитна реч става

манифест на движението за борба с апартейда. *„Посветих целия си живот на борбата на хората в Африка. Аз съм се борил срещу господството на белите и господството на черните. Моят заветен идеал винаги е бил изграждането на демократично и свободно общество, в което всички хора живеят заедно в хармония и имат равни възможности. Това е идеалът, за който живея и който искам да постигна, и за който, ако се наложи, съм готов да умра”*. В регистъра на ЮНЕСКО „Паметта на света” се пазят статии и интервюта на Нелсън Мандела за списанието „Куриер ЮНЕСКО”. По неговите думи това списание е връзката му със света, защото съдържа новини и информация от петте континента и му помага да преодолява трудностите на дългогодишното му затворничество. Нелсън Мандела прекарва 27 години в затворническа килия, по-голямата част, от които, в затвора на остров Роден. Този остров е обявен също за обект на световното културно наследство на ЮНЕСКО и е превърнат в музей на борбата за свобода на Южна Африка. На практика този музей и затворът в Роден е един от онези особени обекти, тъй като ние казваме, че обектите в списъка на световното културно наследство не са просто някакви тухли, някакви сгради, които нямат послание, всяко едно от тях носи в себе си дълбоко послание. И този паметник в списъка на културно наследство е особен. Той е особен по същия начин, по който е вписан и концентрационния лагер Аушвиц. Ние скоро ще отбелязваме 70 години от освобождаването на затворниците в Аушвиц, превърнат в международен ден на Холокоста. Ден, в който ние чествуваме всяка година в ЮНЕСКО. И това са от тези паметници, които може би в най-голяма степен носят послание. Посланието на правата на човека, посланието на човешкото достойнство, посланието на копнежа за свобода.

Нелсън Мандела ни учеше на саможертва и безпределна всеотдайност. Той ни показва, че не трябва да приемаме света такъв, какъвто е и че можем да го промени независимо от трудностите, през които трябва да преминем. Той ни показва също така нещо много важно – че не трябва да отговаряме на насилието с насилие, защото свободата и демокрацията се постигат чрез справедливост, помирение и опрощение. Той казва *«Знаех перфектно, че потиснатият трябва да бъде освободен както и потисникът. Човек, който лишава друг човек от свободата му, е затворник на своята омраза, той е затворен зад решетките на своите предразсъдъци. Когато прекрочих вратата на затвора, такава беше моята мисия – да освободя едновременно потиснатия и потисника»*.

Двадесет и седем години по-късно той е свободен, но нито съкрушен, нито изпълнен с омраза, с огорчение, а свободен да преговаря с режима за организирането на първите свободни и демократични избори и да стане първият чернокож президент на Южна Африка. Той осъществява прехода

от апартейд към демокрация като под негово ръководство през 1996 година е приета и новата конституция на Южна Африка.

Мисля, че много рядко в световната история един човек със своята харизма, със своето постоянство, идеи и ценности е успявал да промени толкова радикално живота на милиони хора, организацията на една държава и да повлияе и да продължи да влияе на цели общества.

Нелсън Мандела се превърна в символ на борбата за демокрация, свобода и справедливост не само в своята страна, а в десетки страни по света. Той беше и остава не само политически, а и духовен, интелектуален, морален лидер на милиони хора.

Едно от главните събития, които успяват да обединят бели и чернокожи, е проведеното през 1995 година в Южноафриканската република Световно първенство по ръгби, като отборът на ЮАР, по-рано виждан като символ на апартейда, успява да спечели.

Всяка година на 18 юли, рождения ден на Нелсън Мандела, ООН се присъединява към призива на Фондацията „Нелсън Мандела“ да отделим 67 минути – по една минута за всяка година от живота си, които той е отделил в помощ на другите, и да помогнем на хората около нас – от възстановяването на домове, разрушени от урагана „Санди“, до осигуряване на ученически пособия за деца, приготвяне на храна за възрастни, до семинари за ограмотяване.

Това, което ми е особено приятно да отбележа сега, е, че ЮНЕСКО, организацията, която е тясно свързана с делото и с ценностите, които Нелсън Мандела утвърждаваше през целия свой живот, чества тази година своята седемдесета годишнина на 16 ноември 2015 г. Ние обявихме цяла година честване на идеите и приноса на ЮНЕСКО в областта на науката и културата и поставихме началото на тази година на честване с ден, посветен на Нелсън Мандела – един от най-бележитите, може би най-бележитият посланик на добра воля на организацията и Нобелов лауреат за мир.

Ако трябва да опишем днешния свят с една дума, той най-вероятно тя би била „промяна“. Светът се глобализира, границите се размиват, човешкият ум непрекъснато ражда нови открития, иновации и нови технологии. Глобализацията се стреми към културно сътрудничество, налага общи ценности, намалява, премахва различията между хора от различни държави, налага един по-дълбок и по-широк диалог между религии, етноси, различни култури. Глобализацията е толкова значима и

всепроникваща, че има и друга страна. Дава много възможности, но поражда несигурност за бъдещето на планетата заради нарушеното равновесие между природата и човека. Тя е интензивен, динамичен процес, мисля, че изпреварва в голяма степен социалната адаптация, възникват конфликти, нараства нетолерантността, екстремизмът.

Днес почти милиард и половина души живеят в нестабилни или засегнати от конфликти страни, 90 процента живеят в развиващите се страни и може би повечето от тях са изправени пред това, което наричам „криза на бъдещето“ – без личностни, професионални умения, без работа, без надежда. Над един милиард души са в крайна бедност, нямат достъп до образование и здравеопазване. Неустойчиви практики и политики застрашават околната среда. И разбира се, неравенството, социалното неравенство, което нараства, неравенството на половете смятам, че са сред причините за тези негативни аспекти на глобализацията.

Всичко това, разбира се, поражда въпроси. Въпроси, които изискват нови решения, колективни решения. Въпроси за значението на човешкия прогрес, за това как можем да изградим бъдещето, което всички ние искаме. Казвам: „Да изградим бъдещето, което искаме“, като използвам заглавието на заключителния документ на конференцията на ООН за устойчиво развитие в Рио де Жанейро през 2012 г., озаглавена точно така. В продължение на десетилетия светът измерваше степента на развитие преди всичко с икономически показатели. По-късно и тук е големият принос на ООН, включително и на ЮНЕСКО, човешкото развитие започна да се оценява и с други критерии – ниво на образование, продължителност на живот и много, много други.

Днес съм убедена повече от всякога, че ни трябва нов начин на мислене. Мислене, което е вдъхновено най-вече от идеите и ценностите на Нелсън Мандела. Това е особено важно сега, когато световните лидери, ООН предприемат спешни действия от една страна за постигане на максимум успех в Целите на хилядолетието за развитието до 2015 година – такива като намаляване на бедността, подобряване на здравеопазването, насърчаване на мира, човешките права, устойчивата околна среда, образование за всички, равнопоставяне на жените, и момент, когато ООН и международната общност обсъждат интензивно и надявам се ще приемат една амбициозна, универсална нова глобална програма за устойчиво развитие след 2015 г.

Спомням си също 2010 година, когато носителите на Нобелова награда Джоузеф Стиглиц и Амартия Сен публикуваха доклад, озаглавен „Неправилната оценка на нашия живот“, в който казват: „Ако имаме

грешни показатели, ние ще се стремим към грешни неща. Стремежът към по-голям БВП може да доведе до общество, в което гражданите живеят по-зле. Устойчивото развитие е много по-важно от икономическите ползи, защото то гарантира, че днешният растеж не застрашава възможностите за растеж на бъдещите поколения“.

Устойчивостта трябва да започне според ЮНЕСКО с гарантиране на правата и достойнството на всеки човек чрез качествено образование, социална инклузивност, свобода на изразяване, опазване на културно-историческото наследство, използване на целия огромен потенциал на новите технологии, иновациите, науката. Това е мисията на ЮНЕСКО, защото тя е единствената международна организация в рамките на ООН, която има силата да защитава и насърчава човешкия прогрес чрез образование, наука и култура. Често цитираме преамбюла на нашата конституция, в която е записано: „Тъй като войните започват в умовете на хората, то в умовете на хората трябва да изградим защитата на мира“. Ние ставаме, за съжаление, свидетели на терористични актове, на нападения срещу храмове, мавзолеи в Тимбукту, които ЮНЕСКО обяви за защитени, изгаряне на ценни ръкописи, които предават хилядолетната история на ислямската култура в областта на астрономията, на философията, на медицината.

Спомням си с какво дълбоко чувство на принадлежност към това, което ние наричаме всеобща на човечеството, на човешката цивилизация, преди две години отидох в Мали заедно с президента на Франция Франсоа Оланд, за да призовем, за да дадем солидарност на народа на Мали в такъв тежък момент. И също с огромно чувство на вълнение бих искала да кажа, че това, което обещах на жителите на Тимбукту – че ще възстановим разрушените мавзолеи, ЮНЕСКО го прави. Два от шестнадесетте мавзолея са възстановени, работата продължава, както и укрепването на някои от най-забележителните джамии, които се намират в този район на страната, в момента те също се възстановяват много активно.

В Ирак сме свидетели на безпрецедентно културно прочистване, на умишлено разрушаване на неповторими исторически забележителности, систематично ограбване на древни обекти и незаконен трафик на ценни културни предмети. Мисля, че това, за съжаление, виждаме и в други страни, в които има конфликти. Атаките срещу културата според нас са неотделими от атаките срещу хората, срещу тяхната идентичност, срещу тяхната история. Това са атаки срещу тяхното бъдеще. Ето защо ЮНЕСКО се обръща с призив към международната общност да бъде единна и непрекословна в борбата си срещу всички прояви на екстремизъм.

Бях в Багдад и Ербил в началото на месец декември, за да изразя подкрепата на ЮНЕСКО за правителството, народа, за прекратяване на атаките срещу малцинствата в страната, които смятам, че са позорни нарушения на човешките права. По време на дискусията „Наследство в опасност – Ирак и Сирия“ в Музея „Метрополитън“ в Ню Йорк през миналата година заедно с държавния секретар на САЩ Джон Кери отправихме категоричен призив към международната общност да действа решително за запазване на богатото културно наследство на двете страни в люлката на човешката цивилизация.

Дълбоко вярвам в това, което наричаме „меката сила“ на ЮНЕСКО, която днес придобива особено значение. Това е силата, която ражда нови идеи, мобилизира обществото за колективни действия в полза на общия прогрес. ЮНЕСКО не е организация за финансова помощ, за развитие, но е организация, която създава условия за развитие. ЮНЕСКО няма своя миротворческа армия, ЮНЕСКО не пази буквално мира, но ЮНЕСКО създава може би в най-голяма степен трайни условия за траен мир. Ето защо смятам, че ЮНЕСКО има за своя мисия това, което наричам „нов хуманизъм на 21-ви век“, което означава свят с ново човешко поведение при новите реалности и новите хоризонти.

Ние се нуждаем от нов модел на развитие, когато всеки гражданин ще може да поеме отговорност за своите действия спрямо другите и спрямо света, в който живеем, отговорност към природата, отговорност към границите, които ние, за съжаление, доближаваме. Целта на ЮНЕСКО е установяването на траен мир и устойчиво развитие на човечеството като единна общност, което започва с гарантиране на правата и достойнството на всеки човек, включително правото му да определя собствения си живот.

Спомням си и цитирам също често думите на астронавта принц Султан ал Сауд от Саудитска Арабия след първия му полет в Космоса и съм имала възможност лично да му благодаря за тези думи. Той казва: *„Първия ден в Космоса ние гледахме земното кълбо и търсехме своите собствени страни. На третия и четвъртия ден търсехме и посочвахме нашите континенти. На петия ден всички заедно виждахме само планетата Земя“*.

Устойчивостта изисква усилията на всички хора и участието не само на правителства, на гражданското общество, на частния сектор, на академичната общност за разгръщане на целия човешки потенциал. За тази цел ние се нуждаем най-вече от образование. Образование, достъпно за всички. Образование качествено. Образование за устойчиво развитие. Образование за глобално гражданство, както ние наричаме и което е новата

тенденция в мисленето за образованието на 21-ви век. Разбира се, образование, което осигурява умения и способности съобразно новите условия.

Не мога да не спомена, че сега, когато приближаваме края на Целите на хилядолетието на ООН за развитие, все още в света има 58 милиона деца, които са извън училище. 250 милиона, които са минали през формално начално образование, поради лошото качество на образование не могат да четат и пишат дори и след четири години в училище. И от тези 250 милиона огромната част са момичета и жени. Това е криза. Криза на образованието. Криза на развитието и бих казала, криза на мира. Тази криза подкопава социалното състояние на обществата, сближението, да не говорим, че е нарушение на основни права на човека. Това може би беше и смисълът на инициативата за глобално образование „Образование преди всичко“, която беше стартирана от генералния секретар на ООН Бан Ки Мун, която има за цел да ускори напредъка към всеобщ достъп до основно образование, подобряване качеството на обучение и за насърчаване на такива нови форми, ново разбиране на глобално гражданство.

Аз мисля, че трябва да отдадем дължното на генералния секретар на ООН г-н Бан Ки-мун, когото ЮНЕСКО подкрепи с целия ентузиазъм, с цялата история на нашия мандат, тъй като това е първият генерален секретар в историята на организацията, който постави образованието в политическия дневен ред на организацията на обединените нации. Една изключително, бих казала, смела политическа постъпка и инициатива, която ЮНЕСКО подкрепя изцяло. На практика ние сме лидерите в осъществяването на тази инициатива, ние осигуряваме координацията, секретарията, новите идеи, с цялата експертна мощ на нашата организация. Аз мисля, че тази инициатива и това, което ЮНЕСКО в областта на образованието прави, е особено важно за деца, които се намират в конфликтни итуации. На практика това, което се случва в Сирия, в Ирак, в Южен Судан в много подобни ситуации на криза ние наричаме скритата криза на конфликтите. Тогава, когато милиони деца нямат възможност да посещават училище, когато те са извън системата или когато те по различни причини нямат, поради бедност, поради социално, религиозно, етническо или друго различие, не могат да посещават училище. Аз мисля, че в особена степен това се отнася за обучението на момичета.

Аз започнах своята лекция с един цитат от Нелсън Мандела за необходимостта от образование, тази традиция е следвана от много видни други посланици на добра воля. Много от тях се обръщат с призови, подкрепени от ЮНЕСКО, към Съвета за сигурност, за децата на войната и насилието, това, което те виждат единствено през живота си, да бъде част

от отговора на Организацията на обединените нации при хуманитарни ситуации или при ситуации на мороопазващи акции. Специалният пратеник на ЮНЕСКО Форест Уитъкър, известният американски артист, с когото ние бяхме в Южен Судан през миналата година, поканен от Съвета за сигурност, каза: *«За много от тези деца войната и насилието са единственото, което те са виждали през живота си и ако ние не ги научим на нещо ново и различно, те са просто едни бъдещи войници, убийци».*

ЮНЕСКО е лидер в областта на образованието, но аз смятам, че един от основните приоритети без съмнение това е образованието на жени и на момичета. Заедно с г-н Бан Ки-муун през 2011 г. и с тогавашния държавен секретар на САЩ Хилари Родъм Клинтън ние лансирахме едно голямо световно партньорство за обучение и образование на момичета. Всяка година по време на сесиите на Общото събрание на ООН ние апелираме заедно с министър-председатели, президенти за това - образованието да бъде сред едни от най-важните цели на бъдещия дневен ред за развитието. Надяваме се, че през 2015 г., през месец май, когато ЮНЕСКО /петнадесет години след предишния глобален форум в Дакар, Сенегал, по въпросите на образованието/ в Република Корея ще приеме една амбициозна програма за следващите 15 години, така че наистина образованието, обучението, новият подход към науката и научните изследвания да допринесат за икономически растеж, за намаляване на крайната бедност, за постигане на едно качествено научно образование и бих казала за устойчиво бъдеще за всички.

Това на практика е и целта на една друга много важна инициатива на генералния секретар г-н Бан Ки-муун да създаде научен консултативен съвет към него, към генералния секретар, на който ЮНЕСКО по негова молба е домакин, и който е ръководен от ЮНЕСКО. Този научен консултативен съвет е призван да направи връзката между науката и политиката. За това политиките да могат в много по-голяма степен да се вслушват в учените, в това, което те дават като идеи, като констатации, като анализи и като решения за някои от най-важните въпроси на днешния ден.

И тъй като аз започнах с това, което се случи в Париж, тази кървава терористична акция, позволете ми да кажа две думи и за това, което ЮНЕСКО прави за защита на свободата на словото, тъй като ЮНЕСКО е организацията, имаща в устава си призванието да съдейства със *«слово и с образ за разпространяване на свободна информация».* ЮНЕСКО още преди две години пое водещата роля за координиране и изработване и прилагане на план за действие на ООН за безопасността, сигурността на журналистите и работи в тясно сътрудничество с държави-членки, с

неправителствени професионални организации и академични среди. Заедно с това ние смятаме, че дейността, която ЮНЕСКО извършва в областта на културата, на културното наследство, на защита на идентичността, на духовността е нещо, което придобива измеренията на, бих казала отговор на екстремизма. Защото един народ, една общност, която не познава себе си, не знае своята идентичност, история, не е просто беден духовно, а е много по-склонен да проявява нетърпимост към другите, а в някои случаи дори екстремизъм.

Ние смятаме, че културата, идентичността излизат все повече на преден план. Държавите според нас трябва да инвестират в културата, може би със същата убеденост и решителност, с която влагат инвестиции в енергийни ресурси или нови технологии. Аз смятам, че културата е тази, която изразява това, което ние всички сме, това, което ние искаме да дадем на другите, това, което може да допринесе за социална интеграция, това, което създава уютна обществена среда, да не говорим, че културата все повече се превръща в двигател на икономическа активност, на взаимодействие.

По много от нашите проучвания културата не просто мобилизира, създава променя, допринася за устойчив растеж, но тя създава условията най-вече за устойчивост. Не може да приемем една амбициозна програма за бъдещо устойчиво развитие, ако тя не е подкрепена от едно дълбоко разбиране за ролята на културата във всяко едно общество.

И накрая, уважаеми дами и господа, тогава, когато наистина 2015 г. се смята, в рамките на ООН и бих казала в съвременния свят, може би като повратен момент. Момент, в който ние търсим нови пътища, нови цели, целите на бъдещото устойчиво развитие, универсалните цели. Годината, в която по-късно, през декември политическите ръководители са призвани да приемат нова амбициозна програма за борба срещу климатичните промени с голямата конференция в Париж, мисля, че ЮНЕСКО е организацията, която допринася в много голяма степен за намиране на отговор на тези нови предизвикателства.

Мисля, че това, за което се бореше Нелсън Мандела – свят и устойчиво развитие в условия на мир и хармония с природата, свят, в който самият Нелсън Мандела мечтаеше да види човечество, обединено около общи ценности и стремежи. В края на живота си той каза следните думи *«Сега е твой ред!»*

И мисля, че най-добрият начин да почетем паметта му, е да ги следваме. Всеки от нас по свой собствен начин трябва да приеме това, което Нелсън Мандела ни завеща като своя мисия в живота. Всеки поотделно. Той беше

убеден, че всеки човек на своето място, по свой начин може да допринесе за такъв по-добър свят. Дезмънд Туту, борец срещу апартейда и другият Нобелов лауреат за мир, определи Нелсън Мандела като световна икона на помирието. В първата си реакция на съобщението за смъртта му Дезмънд Туту каза думите, които аз помня винаги: «Той ни научи да живеем заедно».

Благодаря Ви!